

РЕЦЕНЗІЯ

кандидата юридичних наук Теслюк Ірини Олександрівни на дисертацію Попова Костянтина Олександровича на тему «Доказування у кримінальних провадженнях щодо застосування до юридичних осіб заходів кримінально-правового характеру та спеціальної конфіскації», представлену до захисту у разову спеціалізовану вчену раду Національної академії внутрішніх справ на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право»

Ступінь актуальності обраної теми. На сучасному етапі розвитку України суттєво зростає значення юридичних осіб у системі економічних, фінансових та управлінських відносин. Розширення корпоративного сектору, інтенсивний розвиток підприємницької діяльності, участь юридичних осіб у публічних закупівлях, міжнародних господарських операціях і розпорядженні значними матеріальними ресурсами об'єктивно підвищили ризик використання таких суб'єктів у схемах кримінально протиправної діяльності. Йдеться, зокрема, про вчинення правопорушень у сфері корупції, легалізації злочинних доходів, фінансування тероризму, злочинів у бюджетній та податковій сферах, а також інших суспільно небезпечних діянь, що здійснюються від імені або в інтересах юридичних осіб.

За таких умов посилилася потреба в ефективних правових механізмах реагування держави на кримінально протиправну діяльність, пов'язану з функціонуванням юридичних осіб. Саме з цією метою в національному законодавстві було запроваджено інститут заходів кримінально-правового характеру щодо юридичних осіб, а також спеціальну конфіскацію як особливий засіб майнового впливу. Нормативне закріплення цих інститутів у кримінальному та кримінальному процесуальному законодавстві стало важливим кроком у напрямі посилення протидії корпоративній злочинності та приведення вітчизняної правової системи у відповідність до міжнародних стандартів.

Однак практика застосування зазначених правових механізмів засвідчує наявність істотних проблем як у сфері нормативного регулювання, так і у правозастосовній діяльності. Передусім це стосується складності доказування у кримінальних провадженнях відповідної категорії, оскільки для застосування до юридичної особи заходів кримінально-правового характеру чи спеціальної конфіскації необхідно встановити не лише факт вчинення кримінального правопорушення, а й довести зв'язок між діянням уповноваженої фізичної особи та діяльністю або інтересами юридичної особи, обґрунтувати наявність підстав для застосування конкретного заходу, визначити характер і обсяг майнових наслідків, а також забезпечити виконання відповідного судового рішення. Вказані обставини суттєво ускладнюють як досудове розслідування, так і судовий розгляд.

Додаткову складність створює те, що чинне кримінальне процесуальне законодавство не містить достатньо чіткої та повної регламентації всіх аспектів доказування у таких кримінальних провадженнях. Недостатньо визначеними залишаються стандарти встановлення зв'язку юридичної особи з кримінальним правопорушенням, межі доказування майнових обставин, особливості доведення криміногенного походження активів, а також окремі процесуальні питання, що виникають при застосуванні спеціальної конфіскації та інших заходів кримінально-правового характеру. Це зумовлює ризики неоднакового правозастосування, зниження ефективності кримінального провадження та порушення принципу правової визначеності.

Актуальність теми зумовлена також недостатнім рівнем її наукової розробки. Незважаючи на наявність окремих досліджень, присвячених відповідальності юридичних осіб, спеціальній конфіскації та доказуванню у кримінальному процесі, комплексне осмислення особливостей доказування у кримінальних провадженнях щодо застосування до юридичних осіб заходів кримінально-правового характеру та спеціальної конфіскації залишається недостатнім. Потребують подальшого наукового аналізу питання предмета доказування, системи обставин, що підлягають встановленню, процесуальних засобів отримання та оцінки доказів, а також особливостей судового контролю й судового розгляду у відповідній категорії справ.

Отже, актуальність теми дослідження визначається необхідністю поглибленого теоретичного осмислення та практичного вдосконалення засад доказування у кримінальних провадженнях щодо застосування до юридичних осіб заходів кримінально-правового характеру та спеціальної конфіскації. Таке дослідження є важливим для розвитку науки кримінального процесу, удосконалення кримінального та кримінального процесуального законодавства, забезпечення єдності правозастосовної практики та підвищення ефективності діяльності органів досудового розслідування, прокуратури і суду.

Оцінка наукового рівня дисертації і наукових публікацій здобувача. Науковий рівень дисертаційного дослідження та опублікованих праць К. О. Попова відповідає встановленим вимогам до здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право».

Дослідження виконано до Цілей сталого розвитку України на період до 2030 року (Указ Президента України від 30 вересня 2019 року № 722/2019), Комплексного стратегічного плану реформування органів правопорядку як частини сектору безпеки і оборони України на 2023–2027 роки (Указ Президента України від 11 травня 2023 року № 273/2023); Стратегії боротьби з організованою злочинністю (розпорядження Кабінету Міністрів України від 16 вересня 2020 року № 1126). Крім того, дослідження відповідає Тематиці наукових досліджень і науково-технічних (експериментальних) розробок МВС України на 2020–2024 роки (наказ МВС України від 11 червня 2020 р. № 454), 2025–2029 роки (наказ МВС України від 21 травня 2024 р. № 326).

Результати дисертаційного дослідження отримали наукове визнання через публікацію семи праць, серед яких чотири опубліковано у наукових фахових виданнях України, три тези доповідей на науково-практичних конференціях. Вказані публікації засвідчують наукову новизну, актуальність та практичну значущість обраної тематики.

Новизна представлених теоретичних та/або експериментальних результатів проведених здобувачем досліджень, повнота викладу в опублікованих працях. Дисертаційне дослідження за своїм змістом і науковим характером є одним із перших у вітчизняній юридичній науці комплексним дослідженням теоретичних і праксеологічних засад доказування у кримінальних провадженнях щодо застосування до юридичних осіб заходів кримінально-правового характеру та спеціальної конфіскації, у якому на основі аналізу чинного законодавства і правозастосовної практики розв'язано низку проблем прикладного характеру, пов'язаних із реалізацією процесуальних повноважень під час досудового розслідування та судового провадження.

Низка висновків і результатів, отриманих у процесі дослідження, характеризуються новизною та мають суттєве наукове і практичне значення, зокрема:

– на засадах комплексної концепції кримінального процесуального доказування встановлено, що у кримінальних провадженнях щодо застосування до юридичних осіб заходів кримінально-правового характеру та спеціальної конфіскації основними видами засобів доказування виступають: (а) підстави як фактичні кримінально-правові та кримінальні процесуальні дані; (б) докази як процесуальна єдність підстав та їх джерел (документи, показання, речові й електронні докази, висновки експертів); (в) процесуальні способи одержання та перевірки доказів (витребування, отримання та тимчасовий доступ до речей і документів; ознайомлення з матеріалами провадження; призначення ревізій і перевірок; слідчі (розшукові) дії; залучення спеціаліста) з можливістю застосування заходу забезпечення кримінального провадження у вигляді обмеження;

– систематизовано підстави застосування до юридичних осіб заходів кримінально-правового характеру на: 1) кримінально-правові (загальні), які визначають матеріально-правову можливість застосування до юридичної особи заходів кримінально-правового характеру; 2) кримінальні процесуальні (спеціальні), які визначають процесуальну можливість здійснення провадження у спеціальному порядку щодо юридичної особи;

– обґрунтовано необхідність нормативного закріплення в окремій кримінальній процесуальній нормі (ст. 91-1 КПК України) переліку обставин, що підлягають доказуванню у кримінальних провадженнях щодо застосування до юридичних осіб заходів кримінально-правового характеру та спеціальної конфіскації, з передбаченням обов'язкового встановлення: факту вчинення кримінального правопорушення та підстав застосування відповідних заходів; організаційно-правової форми юридичної особи; статусу та обсягу повноважень особи, яка діяла від імені та/або в інтересах

юридичної особи; характеру, способу та правової кваліфікації кримінального правопорушення відповідно до ст. 96-3 КК України; ступеня тяжкості кримінального правопорушення та реалізації злочинного наміру; наявності, характеру і розміру неправомірної вигоди; вжитих юридичною особою заходів внутрішнього контролю; причинно-наслідкового зв'язку між діянням уповноваженої особи та наслідками для юридичної особи; підстав для звільнення від застосування заходів кримінально-правового характеру або закриття провадження; майнового стану юридичної особи;

– запропонований типовий алгоритм процесуальних дій у кримінальних провадженнях щодо застосування до юридичних осіб заходів кримінально-правового характеру та спеціальної конфіскації на початковому етапі розслідування: внесення слідчим, прокурором відомостей про юридичну особу, щодо якої можуть застосовуватися заходи кримінально-правового характеру до ЄРДР; кваліфікація виявленого кримінального правопорушення; отримання речей і документів шляхом проведення невідкладних та першочергових процесуальних дій у певній послідовності (витребування речей і документів, призначення та проведення ревізій і перевірок; тимчасовий доступ до документів, огляд, обшук, арешт майна) та складання відповідних протоколів; закінчення досудового розслідування;

– розкрито особливості процесу прийняття судового рішення про закриття кримінального провадження у підготовчому судовому засіданні щодо застосування до юридичних осіб заходів кримінально-правового характеру та спеціальної конфіскації шляхом виокремлення основних етапів: з'ясування обставин провадження та встановлення підстав закриття; попередня підготовка рішення з визначенням критеріїв і меж його прийняття та оцінка відповідності завданням кримінального провадження; прийняття й належного процесуального оформлення ухвали з тлумаченням норм матеріального і процесуального права.

Таким чином, дисертація Попова Костянтина Олександровича виконана на високому науково-методичному рівні, містить низку теоретичних і практичних новацій, відповідає вимогам до дисертацій на здобуття ступеня доктора філософії, а її основні положення є логічно послідовними, аргументованими та такими, що мають вагоме практичне значення в умовах сучасної кримінологічної політики України.

Наукова обґрунтованість отриманих результатів, наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Обґрунтованість результатів дослідження, положень та висновків дисертаційної роботи Попова Костянтина Олександровича не викликають жодних зауважень. Вони логічно витікають із тексту дисертаційного дослідження та базуються на власних судженнях автора, зібраних матеріалах, їх аналізі та узагальненні. Подані пропозиції щодо удосконалення чинного законодавства України оформлені належним чином, мають важливе теоретичне та практичне значення.

Емпіричну базу дослідження становлять результати опитування 55 прокурорів, 80 слідчих Національної поліції України та 45 суддів; аналітичні

узагальнення Офісу Генерального прокурора, Державної судової адміністрації України, Національної поліції України, Бюро економічної безпеки України, а також матеріали судової практики, розміщені в Єдиному державному реєстрі судових рішень України, щодо ухвалення судами вироків у частині застосування до юридичних осіб заходів кримінально-правового характеру та спеціальної конфіскації й постановлення слідчими суддями ухвал у кримінальних провадженнях за участю юридичних осіб.

Рівень виконання поставленого наукового завдання, оволодіння здобувачем методологією наукової діяльності. У ході виконання дослідження застосовано комплекс загальнонаукових та спеціально-юридичних методів наукового пізнання, використання яких забезпечило досягнення поставленої мети та реалізацію завдань, пов'язаних із з'ясуванням особливостей доказування у кримінальних провадженнях щодо застосування до юридичних осіб заходів кримінально-правового характеру та спеціальної конфіскації, зокрема: діалектичний – використано для комплексного дослідження інституту застосування до юридичних осіб заходів кримінально-правового характеру та спеціальної конфіскації у взаємозв'язку з розвитком кримінального процесуального законодавства, еволюцією доктринальних підходів до доказування та практикою їх реалізації у кримінальному провадженні, а також для формування узагальнених висновків до розділів і дисертації загалом (розділи 1–3); історико-правовий – застосовано під час з'ясування сучасного стану наукової розробки відповідної проблематики у вітчизняній кримінально-процесуальній науці (підрозділ 1.1); формально-юридичний (догматичний) – використано для аналізу норм кримінального та кримінального процесуального законодавства, що регламентують підстави, умови та порядок застосування до юридичних осіб заходів кримінально-правового характеру і спеціальної конфіскації, а також правові засади доказування у відповідних кримінальних провадженнях (підрозділи 1.2, 2.1); порівняльно-правовий (компаративістський) – застосовано для дослідження іноземного досвіду кримінально-правового реагування на правопорушення, вчинені від імені або в інтересах юридичних осіб, зокрема щодо застосування заходів кримінально-правового характеру та інституту конфіскації активів, а також для оцінки можливостей імплементації позитивних елементів такого досвіду у вітчизняну правозастосовну практику (підрозділ 1.3); системно-структурний – використано для дослідження структури предмета доказування у кримінальних провадженнях щодо застосування до юридичних осіб заходів кримінально-правового характеру та спеціальної конфіскації, а також для визначення значущих кримінальних процесуальних обставин, що підлягають встановленню у таких провадженнях (підрозділи 2.1, 2.2); формально-логічний та моделювання – застосовано під час дослідження процесуальних механізмів збирання, перевірки та оцінки доказів у кримінальних провадженнях щодо застосування до юридичних осіб заходів кримінально-правового характеру та спеціальної конфіскації, зокрема для визначення специфіки доказування шляхом проведення процесуальних дій

під час досудового розслідування (підрозділ 3.1) та розкриття особливостей доказування під час судового провадження (підрозділ 3.2).

Таким чином, використання зазначеного комплексу методів наукового пізнання забезпечило системний і комплексний підхід до дослідження проблем доказування у кримінальних провадженнях щодо застосування до юридичних осіб заходів кримінально-правового характеру та спеціальної конфіскації, що дозволило сформулювати науково обґрунтовані висновки та пропозиції, спрямовані на вдосконалення кримінального процесуального законодавства та правозастосовної практики.

Теоретичне і практичне значення результатів дослідження. Сформульовані і аргументовані у дисертації теоретичні положення, висновки, пропозиції та рекомендації можуть бути використані у: науково-дослідній сфері – для подальшого розроблення наукових проблем доказування у кримінальних провадженнях; правозастосовній діяльності – під час удосконалення кримінального процесуального законодавства України, а також у практичній діяльності органів досудового розслідування та прокуратури з метою розроблення і вдосконалення відомчих нормативно-правових актів та підготовки методичних рекомендацій; освітньому процесі – під час підготовки та проведення лекцій, семінарських і практичних занять з курсантами та слухачами закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання під час викладання навчальних дисциплін «Кримінальний процес України», «Доказування у кримінальному провадженні».

Оцінка змісту дисертації, її завершеності в цілому. На засадах комплексної концепції кримінального процесуального доказування встановлено, що у кримінальних провадженнях щодо застосування до юридичних осіб заходів кримінально-правового характеру та спеціальної конфіскації основними видами засобів доказування виступають: (а) підстави як фактичні кримінально-правові та кримінальні процесуальні дані; (б) докази як процесуальна єдність підстав та їх джерел (документи, показання, речові й електронні докази, висновки експертів); (в) процесуальні способи одержання та перевірки доказів (витребування, отримання та тимчасовий доступ до речей і документів; ознайомлення з матеріалами провадження; призначення ревізій і перевірок; слідчі (розшукові) дії; залучення спеціаліста) з можливістю застосування заходу забезпечення кримінального провадження у вигляді обмеження.

Сформульоване наукове розуміння засобів кримінального процесуального доказування у кримінальних провадженнях щодо застосування до юридичних осіб заходів кримінально-правового характеру та спеціальної конфіскації як системи взаємозалежних і взаємопов'язаних процесуальних механізмів, які мають пізнавально-практичний та розумовий характер, застосовуються уповноваженим кримінальним процесуальним законом суб'єктом з метою збирання, перевірки, оцінки доказів щодо застосування засобів впливу, що не є покаранням/формою кримінальної відповідальності, але тягнуть негативні для юридичної особи наслідки майнового, компенсаційного чи організаційно-правового характеру в межах

квазікримінальної відповідальності або унеможлиблюють їх настання через передбачені законом передумови, підстави та умови.

З урахуванням іноземного досвіду, аргументи щодо запровадження процесуальних гарантій юридичної особи як самостійного суб'єкта доказування у кримінальному провадженні шляхом реалізації права на подання доказів, оскарження рішень та участі у доказуванні обставин, пов'язаних із застосуванням спеціальної конфіскації (Іспанія, Франція); процесуального порядку застосування конфіскації у третіх осіб (США).

Систематизовано підстави застосування до юридичних осіб заходів кримінально-правового характеру на: 1) кримінально-правові (загальні), які визначають матеріально-правову можливість застосування до юридичної особи заходів кримінально-правового характеру; 2) кримінальні процесуальні (спеціальні), які визначають процесуальну можливість здійснення провадження у спеціальному порядку щодо юридичної особи.

Окреслена системна модель підстав та умов застосування до юридичних осіб заходів кримінально-правового характеру, яка забезпечує відповідальність юридичної особи при збереженні принципів повноти, об'єктивності та змагальності кримінального процесу, а також гарантує недопущення порушення прав сторін під час розгляду питання про застосування таких заходів: 1. Кримінально-правові підстави: нормативна та фактична умови – формування підстави виникнення відповідальності юридичної особи; 2. Процесуальні підстави: загальні та спеціальні процесуальні умови; 3. Причинно-наслідковий блок: матеріальна підстава – доказування фактичних обставин – наявність процесуальних умов – судові рішення про застосування заходів.

Обґрунтовано необхідність нормативного закріплення в окремій кримінальній процесуальній нормі (ст. 91-1 КПК України) переліку обставин, що підлягають доказуванню у кримінальних провадженнях щодо застосування до юридичних осіб заходів кримінально-правового характеру та спеціальної конфіскації, з передбаченням обов'язкового встановлення: факту вчинення кримінального правопорушення та підстав застосування відповідних заходів; організаційно-правової форми юридичної особи; статусу та обсягу повноважень особи, яка діяла від імені та/або в інтересах юридичної особи; характеру, способу та правової кваліфікації кримінального правопорушення відповідно до ст. 96-3 КК України; ступеня тяжкості кримінального правопорушення та реалізації злочинного наміру; наявності, характеру і розміру неправомірної вигоди; вжитих юридичною особою заходів внутрішнього контролю; причинно-наслідкового зв'язку між діянням уповноваженої особи та наслідками для юридичної особи; підстав для звільнення від застосування заходів кримінально-правового характеру або закриття провадження; майнового стану юридичної особи.

Запропонований типовий алгоритм процесуальних дій у кримінальних провадженнях щодо застосування до юридичних осіб заходів кримінально-правового характеру та спеціальної конфіскації на початковому етапі розслідування: внесення слідчим, прокурором відомостей про юридичну

особу, щодо якої можуть застосовуватися заходи кримінально-правового характеру до ЄРДР; кваліфікація виявленого кримінального правопорушення; отримання речей і документів шляхом проведення невідкладних та першочергових процесуальних дій у певній послідовності (витребування речей і документів, призначення та проведення ревізій і перевірок; тимчасовий доступ до документів, огляд, обшук, арешт майна) та складання відповідних протоколів; закінчення досудового розслідування.

Надані рекомендації щодо огляду, вилучення та забезпечення збереження документів і матеріальних носіїв інформації у кримінальних провадженнях щодо застосування до юридичних осіб заходів кримінально-правового характеру та спеціальної конфіскації під час таких процесуальних дій як витребування речей і документів, призначення та проведення ревізій і перевірок; тимчасового доступу до документів; огляду; обшуку; арешту майна.

Розкрито особливості процесу прийняття судового рішення про закриття кримінального провадження у підготовчому судовому засіданні щодо застосування до юридичних осіб заходів кримінально-правового характеру та спеціальної конфіскації шляхом виокремлення основних етапів: з'ясування обставин провадження та встановлення підстав закриття; попередня підготовка рішення з визначенням критеріїв і меж його прийняття та оцінка відповідності завданням кримінального провадження; прийняття й належного процесуального оформлення ухвали з тлумаченням норм матеріального і процесуального права.

Проведене здобувачем дослідження є завершеним, його вивчення дозволяє зробити висновок про належний рівень проведеного дослідження, за результатами котрого сформовані теоретичні положення, пропозиції до законодавства, практичні рекомендації, що розкривають зміст предмету дослідження.

Рекомендації щодо подальшого використання результатів дисертації в практиці. Отримані Поповим Костянтиним Олександровичем результати дисертаційного дослідження щодо особливостей доказування у кримінальних провадженнях, щодо застосування до юридичних осіб заходів кримінально-правового характеру та спеціальної конфіскації рекомендуються для використання у діяльності закладів вищої освіти, в науково-дослідних розробках установ й організацій, дослідниками при написанні статей та монографій, плануванні досліджень за даним напрямом.

Зауваження щодо оформлення та змісту дисертації, запитання до здобувача. Загалом позитивно оцінюючи наукову роботу К. О. Попова, необхідно звернути увагу на деякі положення, що могли б слугувати предметом подальших наукових досліджень або дискусії під час публічного захисту:

1. У дисертації ґрунтовно висвітлено міжнародно-правові засади та зарубіжний досвід притягнення юридичних осіб до відповідальності за причетність до кримінальних протиправних діянь, що безперечно є позитивною стороною дослідження. Водночас окремі положення цього блоку

мають дещо узагальнений характер і потребували більшої конкретизації в частині порівняльно-правового аналізу. Зокрема, доцільно було б чіткіше розмежувати моделі кримінальної, квазікримінальної та адміністративно-штрафної відповідальності юридичних осіб, а також повніше показати, яким чином відмінності між континентальною та англо-американською правовими системами впливають на механізми доказування, застосування спеціальної конфіскації та забезпечення процесуальних гарантій юридичної особи.

2. У підрозділі 2.2 дисертант стверджує, що спеціальний порядок кримінального провадження, передбачений главою 37-1 КПК України, не забезпечує належної процесуальної деталізації доказування майнових обставин при застосуванні спеціальної конфіскації до юридичних осіб. У роботі також слушно окреслено наявність практичних труднощів, проте вони потребували більш чіткого нормативного та прикладного підтвердження, зокрема у частині встановлення зв'язку активів із кримінальним правопорушенням, доведення злочинного походження майна, визначення фактичного володіння, контролю та специфіки доказування електронних і корпоративних активів.

3. Розгляд у дисертації підготовчого судового провадження як стадії, що визначає подальшу процесуальну перспективу кримінального провадження щодо юридичної особи, є загалом переконливим, однак окремі висновки потребують додаткової конкретизації. Зокрема, доцільно було б повніше розкрити межі повноважень суду у підготовчому засіданні при вирішенні питання про закриття такого провадження, а також більш чітко окреслити практичні наслідки неузгодженості між ст. 314 та ч. 3 ст. 284 КПК України. Потребує глибшого пояснення і теза про те, що природа проваджень щодо застосування до юридичних осіб заходів кримінально-правового характеру об'єктивно обмежує можливість їх закриття на цій стадії, оскільки ключові підстави мають підтверджуватися доказами, дослідженими вже під час судового розгляду по суті.

Такі зауваження і побажання, зрозуміло, не вичерпують полеміки й щодо інших положень і висновків дисертанта, яка, очевидно, буде продовжена під час захисту. Вони носять локальний, переважно дискусійний характер і, в цілому, не впливають на позитивну оцінку дисертаційного дослідження.

Відсутність порушень академічної доброчесності. У ході вивчення як дисертаційного дослідження, так і наукових публікацій, фактів порушень академічної доброчесності не виявлено. Дисертаційна робота Попова Костянтина Олександровича є оригінальною, самостійно виконаною науковою працею.

Висновок про відповідність дисертації встановленим вимогам

1. Дисертаційна робота *Попова Костянтина Олександровича на тему «Доказування у кримінальних провадженнях щодо застосування до юридичних осіб заходів кримінально-правового характеру та спеціальної конфіскації»*, подана на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право», є комплексним, цілісним, завершеним науковим дослідженням,

в якому узагальнено та розв'язано комплексну науково-прикладну задачу щодо формування теоретичних засад доказування у кримінальних провадженнях, щодо застосування до юридичних осіб заходів кримінально-правового характеру та спеціальної конфіскації за допомоги кримінального процесуального інструментарію з розробленням пропозицій і рекомендацій, спрямованих на удосконалення практики діяльності уповноважених правоохоронних органів.

2. Дисертація «Доказування у кримінальних провадженнях щодо застосування до юридичних осіб заходів кримінально-правового характеру та спеціальної конфіскації» за актуальністю, ступенем наукової новизни, обґрунтованістю, науковою та практичною значимістю здобутих результатів відповідає спеціальності 081 – Право та вимогам «Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах)», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 серпня 2016 р. № 261 (із змінами), наказу МОН України № 40 від 12.01.2017 р. «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» (зі змінами) і «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» (Постанова Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44), а її автор – **Попов Костянтин Олександрович заслуговує на присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право».**

Рецензент:

**Начальник відділу аспірантури
(ад'юнктури) і докторантури
Одеського державного університету
внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук**

Ірина ТЕСЛЮК